

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI O'QUVCHILARNI MANTIQUIY FIKRLASHGA METODIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

G'aniyeva Maftuna Abduaziz qizi

*Guliston davlat pedagogika instituti o'qituvchisi, pedagogika
fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD)*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarini mantiqiy fikrlashga metodik tayyorgarligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Mantiqiy fikrlash qobiliyati, mantiqiy tafakkur, didaktik texnologiyalar, gemifikatsiyalar.*

Bugungi kunda dunyo miqyosida kechayotgan keskin geosiyosiy va texnogen siljishlar, ayniqsa ta'lim sohasidagi islohotlarga bevosita ta'sir o'tkazmoqda. Bu holat zamonaviy o'qituvchilardan nafaqat yuksak aqliy salohiyat, balki murakkab intellektual masalalarni hal eta olish malakasi, doimiy o'z ustida ishlashga tayyorlik, ilmiy-nazariy bilimlarini zamon bilan hamnafas tarzda chuqurlashtirib borish va eng muhimi, refleksiv yondashuvni izchil ravishda shakllantirishni talab qilmoqda. BMT huzuridagi Ta'lim bo'yicha global forum tomonidan qabul qilingan 2030-yilga qadar mo'ljallangan xalqaro strategik konsepsiyada "har bir inson uchun uzluksiz va sifatli ta'lim imkoniyatini yaratish" global ustuvor vazifa sifatida ilgari surilgan bo'lib, bu tamoyil zamonaviy ta'lim makonida barqaror rivojlanishning tamal toshi sifatida e'tirof etilmoqda. Shu jihatdan qaralganda, bugungi kun pedagogik kasb egalarini aynan mantiqiy tafakkurga asoslangan va kreativ faoliyatga yo'naltirilgan ta'limiy modellar asosida professional tayyorlash texnologiyalarini ishlab chiqish tobora dolzarb tus olmoqda. Chunki yangicha fikrlash, tahliliy mulohaza yuritish va yangiliklarni amaliyotga qo'llay olish salohiyati bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining shaxsiy intellektual o'sishini ta'minlabgina qolmay, balki uning kasbiy rivojlanish yo'lida mustahkam poydevor yaratadi, o'zini anglash, rolini baholash va samarali pedagogik faoliyat olib borish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shaxsiy kamolot sari intilayotgan pedagog uchun ijodiy faoliyat faqatgina kasbiy vazifa emas, balki u o'z pedagogik yo'nalishlarini ishlab chiqish, o'quv jarayonini o'z uslubida olib borish va ta'lim tamoyillarini amalda sinab ko'rish imkonini beradigan strategik jarayonga aylanadi. Shu sababli ham, innovatsion yondashuvlar, konstruktiv nazariyalar va kognitiv asoslangan didaktik modellarga tayangan holda pedagoglarni zamonaviy talablarga javob beradigan professional darajada tayyorlash — bugungi ta'lim sohasining eng dolzarb vazifalaridan biri sifatida ko'rilmogda.

Mazkur nuqtai nazardan kelib chiqilsa, globallashtirishning chuqurlashuvi hamda ijtimoiy maydondagi raqobat muhitining keskinlashuvi pedagogika sohasi vakillari oldiga zamonaviy, ilg'or va yuqori samarali ta'lim modellarini ishlab chiqish zaruratini keskin ravishda qo'yib qo'ymoqda. Bunday sharoitda o'zini tanqidiy baholay oladigan, reflektiv tahlilga tayangan, shaxsiy yondashuv uslubiga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash — zamonaviy ta'limning tub mohiyatini qaytadan shakllantirishga xizmat qiluvchi eng dolzarb vazifaga aylanmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim sohasida yangicha, ijodiy yondashuvlar va mantiqiy tafakkurni rag'batlantiruvchi texnologik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish orqali o'quv jarayonining sifati va mazmuni tubdan yangilanadi.

Mantiqiylik tamoyili pedagogik faoliyatda faqatgina fikrlarni aniq ifodalash yoki asosli dalillar keltirishdek soddalashtirilgan tushunchalargagina borib taqalmasligi kerak. Aslida bu — o'quvchilarning dunyoqarashini chuqur tahlil qilish, ularning nuqtayi nazarini tinglash, har bir fikrga e'tibor qaratgan holda hamkorlik asosida fikr yuritish va qaror qabul qilishni o'z ichiga olgan murakkab ijtimoiy-pedagogik munosabatlar tizimidir. Ana shu asosda shakllangan ta'lim jarayonida o'qituvchining vazifasi faqat bilim yetkazishdan iborat bo'lib qolmaydi, balki u o'zining shaxsiy ta'sirchanligi, notiqlik qobiliyati, psixologik sezgirligi orqali o'quvchining ishonchini qozonadigan, ular bilan mustahkam intellektual-muloqotli aloqalarni barpo eta oladigan yetakchi sifatida namoyon bo'lishi zarur bo'ladi.

Demakki, bo'lajak o'qituvchilarda mantiqiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish bu — ularning kasbiy pozitsiyasini mustahkamlash, ijodiy salohiyatini to'liq namoyon etish, ta'limdagi o'ziga xos yondashuvlarni chuqur anglash va individual o'quvchi ehtiyojlariga mos, moslashuvchan va samarali munosabatni qaror toptirish qobiliyatini rivojlantirishni anglatadi. Ta'lim jarayonida pedagog shunchaki o'rgatuvchi emas, balki o'quvchini o'z fikrini ifoda etishga ilhomlantiruvchi, ongli ishtirokni rag'batlantiruvchi va bilimni shaxsiy rivojlanish bilan uyg'unlashtiruvchi kuchli shaxs bo'lishi talab etiladi.

Aynan shunday pedagogik yondashuv orqali o'qituvchi o'z sinfida dars jarayonini faqat nazariy bilimga asoslanib emas, balki o'quvchilar bilan bevosita, samimiy muloqot orqali, ularning qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda tashkil etishi natijasida o'quvchilarda o'zlashtirish samaradorligi bilan birga shaxsiy o'sish, erkin fikrlash va o'z fikrini asoslash ko'nikmalari ham shakllanadi.

Shu boisdan, zamonaviy pedagog o'z fikr va g'oyalarini faqat oddiy bayon tarzida emas, balki obrazli, tasviriy vositalar bilan, ya'ni jonli hayotiy voqealar, dolzarb ijtimoiy misollar va vizual ifoda vositalari orqali taqdim etishi, shu bilan birga, o'quvchilarning psixologik-emotsional holatini teran anglab, ularga individual yondashgan holda ta'lim jarayoniga estetik va hissiy ta'sir o'tkazishi zarur. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu kabi metodlar nihoyatda muhim bo'lib, ular orqali atrofdagi olamni sezish, borliq hodisalarini ongli tarzda anglash, materiyaning

ilmiy mohiyatini idrok etish jarayonlari yanada samarali yo'lga qo'yiladi. Pedagogning bu boradagi amaliy yordami esa, bilimning shakllanishi va o'quvchining tafakkur darajasining yuksalishida markaziy rol o'ynaydi.

Zamonaviy ta'lim tizimi pedagogdan nafaqat mantiqiy fikrlash salohiyati, balki didaktik yangilikka ochiqlik, muammolarni refleksiv tahlil qilish, notiqlik san'atini chuqur egallaganlik hamda interaktiv metodlarni puxta qo'llay bilish mahoratini ham talab etadi. Ana shu kompleks kompetensiyalar orqali o'quvchilarda mustaqil tafakkur qilishga moyillik, analitik fikrlash qobiliyatining shakllanishi va bilimlarni anglab, ongli ravishda o'zlashtirishga bo'lgan intilish kuchayadi. Bunday pedagogik vaziyatda o'qituvchi o'zining fikrlash faoliyatini doimiy tahlil qilib borishi, murakkab tushunchalarni zaruratga ko'ra sodda ifodalay olishi yoki aksincha, ularni chuqur mantiqiy asoslangan shaklda izohlab bera olishi talab etiladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini mantiqiy fikrlash kompetensiyasiga ega bo'lgan holda tayyorlash – bu, eng avvalo, bo'lajak mutaxassislarning kasbiy ehtiyojlari va shaxsiy salohiyatlarini hisobga olgan holda, davlat va jamiyat tomonidan ta'limga qo'yilgan talablar asosida ularning o'zini o'zi rivojlantirish, mustaqil bilim olish va shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishlariga sharoit yaratish demakdir. Bu jarayon davomida nazariy asosli yondashuvlar – xususan, shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy, faoliyatga asoslangan va kognitiv-kommunikativ uslublar asosida ta'limni tashkil etish zarurati tug'iladi. Shu bilan birga, uzluksizlik, modullik, refleksivlik, o'zaro ta'sirchanlik va ilmiy-metodik kuzatuv tamoyillariga asoslangan didaktik modelni shakllantirish ta'limning ichki mazmunini chuqurlashtiradi.

Mantiqiy tafakkurni pedagogik faoliyatga integratsiya etgan holda, o'qituvchi o'quv dasturlarini jamiyat ehtiyojlariga moslashtirgan holda modullashtiradi, o'quv materiallarini samarali o'zlashtirish uchun loyihalash texnologiyalaridan foydalanadi, o'z kasbiy yo'nalishini ilmiy-metodik kuzatuv asosida qayta tahlil qiladi va o'quv shakllarini shaxsiylashtirish orqali ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi [14]. Bu nuqtai nazardan kelib chiqib, "O'qituvchilik faoliyatining negizida nima turadi?" degan savolga, aynan ushbu ko'nikmalarning shakllanganligi eng muvofiq javob bo'la oladi. Chunki mantiqiylik – bu pedagogik ishda shunchaki fikr yuritish emas, balki har bir didaktik vaziyatda to'g'ri qaror chiqarish, murakkab o'quv muammolariga aniqlik kiritish, ijtimoiy buyurtmalarga mos ravishda ta'lim tizimiga real natijalar keltirib chiqarish vositasidir.

O'qituvchi – bu oddiy kasb emas, balki murakkab tajribaviy va nazariy bosqichlarni bosib o'tgan, har bir faoliyat harakatini mantiqan asoslab bera oladigan, chuqur bilimli va yetuk shaxsdir. Biroq, zamonaviy o'quvchilarning anglashi kerak bo'lgan hayotiy qonuniyatlar, bilimlar, munosabatlar va dunyoqarash elementlari son jihatdan chegarasizdir. Ular bu bilimlarni nafaqat eslab qolish, balki shaxsiy tahlil, fikrlash, mustaqil qaror chiqarish va ongli mehnat orqali o'zlashtirishi, ularni hayotga

tatbiq eta olishi lozim. Ularda mehnatga bo'lgan intilish, mas'uliyat bilan yondashuv, ijodiy fikrlash, to'g'ri yo'nalishda o'z-o'zini rivojlantirishga ehtiyoj bo'lishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A. A. Mavlyanov "MANTIQ" Toshkent 2006 5-b
2. Boltaeva Sh.T., Boshlang'ich ta'limda o'quvchilar ijodiy faoliyatini shakllantirish, Monografiya, Toshkent 2013 y.32-33 b.
3. G'aniyeva M.A. O'qituvchining kasbiy faoliyatida mantiqiy tafakkurning o'rni. – Chisinau: Dodo Books Indian Ocean Ltd. va OmniScriptum S.R.L. publishing group, 2024. – ISBN 978-620-6-80132-0.
4. Ganiyeva, M. (2023). INNOVATION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA, O'QUVCHILARNI MANTIQIY FIKRLASHGA O'RGATISHNING, SHAKL, METOD VA VOSITALARI. Scienceweb academic papers collection.
5. Ganiyeva, M. (2021). Effective Methods of TRIZ TECHNOLOGY in the Formation of Inventive Abilities of Primary School Pupils. International Journal on Integrated Education, 4(9), 161-163.